

ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

*Іван Каплун,
керівник виробничої практики ТНПУ*

Проблема запровадження компетентнісного підходу в сучасній освіті знайшла своє відображення як у науковій дискусії, що активно відбувається останнє десятиріччя серед вітчизняних і зарубіжних фахівців, так і в нормативних документах, які регламентують діяльність системи освіти в Україні. Це – Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту»; «Концепція Нової української школи», Національна рамка кваліфікацій України тощо. Зазначені документи відображають нові вимоги до структури змісту освіти й умов реалізації освітнього процесу, що передбачає кардинальну зміну в підготовці майбутніх педагогів на засадах компетентнісного підходу [1].

Професійні компетентності вчителя – це комплекс знань, умінь, навичок та особистісних якостей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності, що охоплюють предметні знання, психолого-педагогічні методи, комунікативні та інформаційно-цифрові вміння, здатність до партнерства, інновацій, рефлексії, а також емоційно-етичну культуру й постійний саморозвиток, що відповідає вимогам сучасної освіти.

Серед ключових груп компетентностей вчителя виділяються наступні: предметно-методична, психолого-педагогічна, мовно-комунікативна, інформаційно-цифрова, компетентність педагогічного партнерства, інноваційна, рефлексивна, емоційно-етична, здоров'язберезувальна, оцінювально-аналітична, прогностична та проектувальна, здатність до навчання впродовж життя. Ці компетентності є основою для формування сучасного педагога, здатного відповідати викликам часу та вимогам Нової української школи (НУШ).

Система підготовки майбутнього вчителя географії у ЗВО України доповнює структуру загальнонавчальських компетентностей та виокремлює певні з них, враховуючи специфіку фахової підготовки та особливості освітньої програми. Професійні компетентності вчителя географії охоплюють предметні знання (фізична та суспільна географія, краєзнавство, географічні інструменти) і методичні навички (ІКТ, робота з картами, дослідницька діяльність), а також ключові компетентності (комунікація, цифрова грамотність, екологічна свідомість, здатність до навчання), що дозволяють ефективно формувати у учнів сучасний світогляд, критичне мислення та готовність до життя в

глобальному світі, поєднуючи теорію з практичними спостереженнями та краєзнавчою роботою.

На думку Л.М. Данченко і колег, вітчизняний досвід підготовки географів затвердив навчальну (польову) практику як невід'ємну ланку навчального процесу в системі вищої географічної педагогічної освіти. Навчальні (польові) практики сприяють більш глибокому засвоєнню і розширенню теоретичних знань студентів із фізико-географічних і гуманітарно-географічних наук, усвідомленню і сприйняттю ними специфіки територіальних комплексів різного рангу, динаміка розвитку яких визначається особливостями поєднання конкретних природних компонентів і напрямом антропогенного впливу [2].

Борисенко К.Б. вказує на те, що при підготовці майбутніх вчителів географії у стінах педагогічного університету обов'язковою умовою є врахування необхідності комплексного формування компетенцій як географічної, так і педагогічної спрямованості. За умови ефективної організації навчальних практик і відповідального ставлення до них студентів така форма роботи забезпечить майбутніх педагогів необхідними знаннями та вміннями, які можуть бути використані в роботі з учнями [1].

Отримані в ході навчальних практик компетенції можуть бути класифіковані за трьома основними категоріями на універсальні, загально-професійні та профільно-спеціалізовані.

Слушною є думка К.Б. Борисенко, про те, що в ході проходження навчальних практик студент-географ може оволодіти комплексом компетенцій. Отриманий компетентнісний комплекс повинен забезпечити можливість майбутнього вчителя географії виконувати професійні завдання в таких видах діяльності, як науково-дослідна, проектно-виробнича, організаційно-управлінська, просвітницька та педагогічна [1].

У сфері науково-дослідницької діяльності навчальні практики покликані готувати майбутніх професіоналів до завдань, серед яких: підготовка польового обладнання та спорядження; робота на експериментальних установках, моделях, робота на лабораторному обладнанні та приладах; складання розділів науково-технічних звітів, пояснювальних записок; складання оглядів, анотацій, рефератів і бібліографії за тематикою проведених досліджень; участь в роботі семінарів, науково-технічних конференцій, у підготовці публікацій; участь у проведенні комплексних географічних досліджень галузевих, регіональних, національних і глобальних проблем; виявлення природно-ресурсного потенціалу території та оцінка можливостей його госпо-дарського освоєння; оцінка антропогенних впливів на природне середовище, аналіз і узагальнення результатів науково-дослідних робіт із використанням сучасних досягнень науки і техніки, передового вітчизняного та зарубіжного досвіду; виявлення і

діагностики проблем охорони природи та систем взаємодії суспільства і природи, до організації та проведення географічного й екологічного моніторингу; вирішення географічних завдань, пов'язаних зі стійким розвитком природно-територіальних систем; аналіз приватних і загальних проблем ефективності використання природних ресурсів, а також раціонального природокористування.

Навчальна практика повинна сприяти становленню компетенцій, необхідних педагогам-географам у проектно-виробничій діяльності. Серед них: участь у проведенні польових фізико-географічних досліджень із використанням сучасних технічних засобів; оформлення первинної документації польових даних, первинна обробка польової географічної інформації; збір, обробка, узагальнення фондових фізико-географічних і еколого-географічних даних із використанням сучасних методів аналізу і техніки; складання карт, схем, таблиць, графіків, виконання інших графічних робіт, що відображають результати досліджень; участь у роботах із територіального проектування і ландшафтного планування; розробка практичних рекомендацій щодо збереження природного середовища, еколого-економічна оптимізація господарської діяльності в містах і регіонах, розробка заходів щодо зниження екологічних ризиків, проектування типових природоохоронних заходів.

Навчальні практики забезпечують підготовку майбутнього педагога-географа до організаційно-управлінської діяльності, а це: робота з польовим спорядженням і обладнанням; участь в організації польових робіт; контроль за дотриманням техніки безпеки; організація географічних науково-дослідних польових і лабораторних робіт.

Складно переоцінити значення навчальних а, особливо, виробничої практики для формування професійних компетенцій майбутнього педагога для просвітницької та педагогічної діяльності. Отримані методичні та технологічні компетенції дозволять майбутнім педагогам: формувати екологічну культуру учнів, підвищувати їх геоекологічну грамотність; брати участь в інформаційно-аналітичній роботі в засобах масової інформації, громадських організаціях і об'єднаннях; успішно проводити навчальну та виховну роботу в загальноосвітніх закладах, дитячих і юнацьких об'єднаннях і організаціях;

розробляти і впроваджувати педагогічні проекти; займатися краєзнавчою роботою, організацією і проведенням освітніх екскурсій і туристських поїздок різного профілю .

Загально-професійні компетенції, що формуються в ході навчальних географічних практик, можуть бути розглянуті відповідно до видів діяльності.

До профільно-спеціалізованих компетенцій, формування яких можна

організувати під час проходження навчальних та виробничої практик, віднесено: здатність використовувати спеціалізовані знання у сфері географії для освоєння профільних методик і виконання завдань практики; готовність використовувати спеціалізовані знання із фізики, хімії, біології, природокористування, геоекології для виконання завдань практик; володіння прийомами інформаційно-описової діяльності: систематизації даних, структування наукового опису, проведення комплексних досліджень (виділення ключових категорій і понять, проблем, систематизація концепцій, технологій і методів рішення проблем, ведення власної бази даних, складання звітів, рефератів, методичних рекомендацій); здатність розуміти, викладати і критично аналізувати базову інформацію в науковому дослідженні, здатність використовувати теоретичні знання на практиці, вміння критично використовувати методи сучасної науки у практичній діяльності, можливість оцінити якість і достовірність досліджень [2].

Реалізація Концепції «Нова українська школа» передбачає не тільки формування професійних якостей майбутніх учителів географії, а й національних та загальнолюдських цінностей. Особливо це питання актуалізувалося з введенням нового Професійного стандарту вчителя.

Освітньо-професійною програмою 014. Середня освіта (Географія) визначено змістові та організаційні засади підготовки вчителів географії закладів загальної середньої освіти та передбачена безперервна педагогічна практика. Її обсяг має складати не менше 30 кредитів ЄКТС обов'язкової частини бакалаврської програми (починаючи з другого року навчання); та не менше 30 кредитів (включно з магістерським дослідженням) у межах обов'язкової частини магістерських програм.

Специфіка педагогічної практики полягає в повноцінній професійній навчально-виховній діяльності і є найефективнішою формою підготовки вчителя до майбутньої професійної діяльності. Під час педагогічних практик майбутні вчителі географії свідомо осмислюють свій професійний вибір. Педагогічна практика сприяє формуванню самооцінки майбутнього вчителя географії, є поштовхом до удосконалення його практичних умінь, навичок, використання нових інноваційних технологій навчання з метою досягнення позитивних результатів у майбутній педагогічній діяльності [3].

Сучасна система вищої педагогічної освіти посилює взаємозв'язок університетської підготовки майбутніх учителів із практичною діяльністю, що реалізується передусім через впровадження компетентнісного підходу, сутність якого полягає у формуванні здатності здобувачів освіти ефективно розв'язувати професійні завдання. Навчальна (польова) практика посідає важливе місце у структурі професійної підготовки майбутніх учителів географії, оскільки

сприяє формуванню спеціальних компетентностей як необхідної умови для реалізації ключових і базових компетентностей, що відображають специфіку географічної професійної діяльності. У процесі проходження навчальних практик студент-географ опановує комплекс компетентностей, структура та зміст яких зумовлюються типами професійних завдань, визначених освітньою програмою. Виробнича педагогічна практика формує у здобувачів освіти більше загальнонавчальських компетентностей у поєднанні з фаховими (географічними). Сформована сукупність компетентностей має забезпечити майбутньому вчителю географії готовність до виконання завдань у межах його якісної професійної педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Борисенко К.Б. Формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик. Автореф. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.: 13.00.04, теорія і методика професійної освіти. Харків, 2019. 20 с.

2. Данченко Л.М., Непша О.В., Зав'ялова Т.В., Іванова В.М. Особливості формування професійно важливих компетенцій майбутніх учителів географії у процесі практичної підготовки. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.:КПУ, Запоріжжя.,зб. наук. пр., 2 (69)., 2020. С.112-117.

3. Воловик Л.М. Формування професійних якостей у майбутніх учителів географії під час практик. Інноваційна педагогіка.: Причорноморський НДІ економіки та інновацій, Одеса, вип. 67, том 1., 2024. С.61-65.